

KANTELUT

Oikeuskanslerinvirastoon on 7.10. ja 23.11.2018 saapunut kaksi eri yksityishenkilön tekemää kantelua, joissa arvostellaan kaupungin nimeltä mainitun koulun, sen rehtorin ja opettajien sekä kulttuurikasvatusohjelmaa organisoineen kaupungin kulttuurikasvatusyksikön menettelyjä.

Kanteluiden mukaan kaupungin kulttuurikasvatusohjelman Instagram-tilillä oli jo helmikuussa 2018 julkaistu kuva kyseisen koulun kolmen oppilaan ryhmätyönä laatimasta julisteesta ”Suomeen vai kuoleen”. Kanteluissa nimeltä mainittu silloinen kansanedustaja oli syksyllä 2018 sisällyttänyt Twitter-viestiinsä kuvan, joka oli otettu samasta julisteesta muussa yhteydessä. Kansanedustajan Twitter-viestistä seuranneen julkisen keskustelun aikana kuva oppilaiden julisteesta oli poistettu kaupungin kulttuurikasvatusohjelman Instagram-tililtä.

Kanteluissa arvostellaan muun ohella sitä, että joko kyseisen koulun tai kaupungin kulttuurikasvatusohjelman henkilöstö oli alun perin julkaissut kuvan oppilaiden julisteesta sosiaalisessa mediassa edellä mainitulla Instagram-tilillä, samoin kuin sitä, että kyseisen koulun edustajat eivät olleet kertoneet tätä kansanedustajan Twitter-viestistä seuranneeseen julkiseen keskusteluun osallistuessaan. Toisessa kanteluista arvostellaan myös sitä, että kyseisen koulun edustajat olivat kritisoineet julkisuudessa kansanedustajan mainitun julisteen poliittisuudesta esittämää kritiikkiä, mutta jättäneet kertomatta, että kuva samasta oppilaiden julisteesta oli jo ollut poliittisen kommentoinnin kohteena edellä mainitulla Instagram-tilillä.

Lisäksi kanteluissa arvostellaan kyseisen koulun opetusta poliittisesti johdattelevaksi ja oppilaiden ryhmätyönä laatimaa julistetta provokatiiviseksi ja poliittiseksi. Toisessa kanteluista katsotaan, että juliste ”Suomeen vai kuoleen” lietsoo vihaa yhden puolueen johtajia vastaan ja samalla mustamaalaa koko puoluetta.

MERKINTÄ

Asian alustavaa arviointia varten oikeuskanslerinvirastossa on tutustuttu vielä tuolloin Twitterissä saatavilla olleeseen, nyttemmin poistettuun kuvakaappaukseen, joka käsitykseni mukaan on otettu edellä mainitulla Instagram-tilillä olleesta julisteesta ”Suomeen vai kuoleen”.

Tästä kuvakaappauksesta ilmenee muun ohella, että kuva oppilaiden julisteesta on julkaistu 1. helmikuuta 2018 Instagram-tilillä tai että kuvan jo aiemmin tapahtunutta julkaisua on mainittuna ajankohtana päivitetty. Instagram-tiliin oheen lisätty tarkenteena kyseisen koulun nimi ("[...] koulu"). Kuvakaappauksesta näkyy selvästi julisteen laatineiden kolmen oppilaan etunimet. Lisäksi kuvakaappauksesta ilmenee Instagram-tilille kirjattuina tietoina, että kyseinen juliste on ollut osa kuvakoostetta, jossa on ollut kysymys kyseisen koulun tietyn luokan julisteista. Tuo luokka on ilmaistu perusopetuksen asianomaista vuosiluokkaa osoittavalla numerolla ja kirjaintunnuksella, joka erottaa sen monisarjaisen koulun saman vuosiluokan muista luokista.

SELVITYS

Kaupunki on antanut sosiaali- ja terveystalveluiden sekä sivistys- ja kulttuuripalveluiden apulaispormestarin 12.2.2019 päivätyn selvityksen, jonka liitteinä on ollut kyseisen koulun rehtorin ja kulttuurikasvatusohjelmaa organisoineen kaupungin kulttuurikasvatussyksikön ohjaavan museolehtorin samalle päivälle päivätyt erilliset selvitykset. Lisäksi apulaispormestarin selvitykseen on liitetty kaupungin ja kyseisen koulun nimillä varustettu julkaisu- ja kuvausluvan lomake.

Jäljennökset edellä mainituista selvityksistä oheistetaan tähän vastaukseeni kantelijoille tiedoksi.

RATKAISU

Arvioinnin lähtökohtia

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain (193/2000) 4 §:n (536/2011) 1 momentin mukaan oikeuskansleri tutkii kantelun, jos on aihetta epäillä oikeuskanslerin valvontavaltaan kuuluvan henkilön, viranomaisen tai muun yhteisön menettelleen lainvastaisesti tai jättäneen velvollisuutensa täyttämättä taikka jos oikeuskansleri muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta. Pykälän 2 momentin mukaan oikeuskansleri ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Asiassa hankitaan oikeuskanslerin tarpeelliseksi katsoma selvitys.

Oikeuskanslerin tehtäviin ja toimivaltaan ei kuulu puuttua viranomaisten lainmukaisen toimija harkintavallan rajoissa tapahtuvaan päätöksentekoon. Sen sijaan oikeuskansleri voi puuttua selkeisiin menettelyllisiin virheisiin, lainmukaisen harkintavallan ylitykseen tai sen muuhun väärinkäyttöön sekä perus- ja ihmisoikeuksia loukkaavaan toimintaan.

Arviointi

Kanteluissa tarkoitetun julisteen laatimistehtävästä

Toisessa kanteluista on arvosteltu kyseisen koulun opetusta poliittisesti johdattelevaksi.

Saadun selvityksen mukaan kyseisen koulun oppilaat ovat laatineet kanteluissa tarkoitetun julisteen "Suomeen vai kuoleen" kaupungin kulttuurikasvatussyksikön museolehtoreiden ja taidekasvattajan tammi-helmikuussa 2018 kyseisellä koululla pitämän, nimeltä mainittuun kokonai-

suuteen kuuluvan keskusteleavan luennon päätteeksi. Koulun opettajat ovat olleet kulttuurikasvatusohjelman sisällön tuottamisessa mukana vain valvojina.

Lisäksi totean omina havaintoinani, että kulttuurikasvatusohjelman verkkosivuilla saatavilla olevien tietojen mukaan perusopetuksen yhdeksännelle vuosiluokalle tarkoitettu ohjelman kulttuurisisältö on alun perin sijoitettu silloiseen tuntikehysrakenteeseen viitaten maantiedon oppiaineeseen, kulttuurikasvatusohjelma on nimenomaan opettajan työkalu, osallistumalla tähän opettaja toteuttaa uuttakin opetussuunnitelmaa ja luokan osallistuminen ohjelman eri osuuksiin edellyttää opettajalta joko ilmoittautumis- tai vahvistamistoimenpidettä.

Selvityksissä on kerrottu kulttuurikasvatusohjelman konkreettisista sisällöistä ja tehty selkoa myös niistä opetussuunnitelman osaamistavoitteista, joita mainitulla ohjelmalla pyritään toteuttamaan yhdeksännellä vuosiluokalla.

Samoin selvityksissä on kerrottu edellä mainitun luennon päätteeksi oppilaille annetusta tehtävästä laatia kantaa ottava juliste. Selvityksissä on tuotu esiin, että tuohon aikaan ajankohtaista oli tasavallan presidentin vaali. Selvityksen mukaan oppilaat ovat itse halunneet ottaa kantaa ajankohtaiseen aiheeseen, jollaisena he ovat pitäneet kanteluissa mainitun puolueen maahanmuuttopolitiikkaa.

Saamastani selvityksestä ei ole käynyt ilmi sellaisia seikkoja, joiden perusteella minulla olisi perusteita todeta kaupungin kulttuurikasvatustyöryhmän henkilöstön menetelleen lainvastaisesti tai muutenkaan virheellisesti antaessaan oppilaille mainitun luennon päätteeksi julisteen laatimista koskevan tehtävän, muotoilleissaan sen sisältöä tai ohjatessaan oppilaita sen toteutuksessa. Minulla ei ole myöskään perusteita todeta kyseisen koulun henkilöstön menetelleen lainvastaisesti tai muutenkaan virheellisesti tukeutuessaan nimeltä mainitun kokonaisuuden asianomaiseen osaan ja salliessaan oppilaiden osallistua siihen edellä kerrotuin tavoin.

Kanteluissa on arvosteltu oppilaiden laatimaa julistetta myös sinällään provokatiiviseksi ja poliittiseksi. Toisessa kanteluista katsotaan lisäksi, että juliste lietsoo vihaa yhden puolueen johtajia vastaan ja samalla mustamaalaa koko puoluetta.

Oppilaiden ryhmätyönä laatiman julisteen otsikossa nähdäkseni esitetään kysymys: ”Suomeen vai kuoleen?”. Tämän otsikon alla julisteessa on kuvia poliitikoista ja julisteen keskellä on kuva kumiveneestä tai -lautasta, joka on täynnä ihmisiä, mahdollisesti turvapaikanhakijoita. Julisteen otsikon osan ”Suomeen” alla on kuvat 28.1.2018 toimitetussa tasavallan presidentin vaalissa sittemmin valituksi tulleesta valitsijayhdistyksen asettamasta ehdokkaasta ja Vihreä liitto -nimisen rekisteröidyn puolueen samoja vaaleja varten asettamasta ehdokkaasta. Julisteen otsikon osan ”kuoleen” alla on kuvat Perussuomalaiset-nimisen rekisteröidyn puolueen puheenjohtajasta ja saman puolueen edellä mainittuja vaaleja varten asettamasta ehdokkaasta. Viimeksi mainittu ehdokas on sama henkilö kuin edellä tässä ratkaisussani viitattu silloinen kansanedustaja.

Selvityksissä on tältä osin korostettu, että ilmaisun- ja sananvapaus ovat asianomaisten kansainvälisten sopimusten mukaan myös lapselle ja oppilaalle kuuluvia oikeuksia. Selvityksissä katsotaan, että oppilaalla on oikeus myös taiteen keinoin ottaa kantaa yhteiskunnassa vallitseviin ilmiöihin.

Yhdyn oppilaan oikeuksista edellä kerrottuun. Lisäksi totean, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään määritellyt yleisesti, että sananvapaus suojaa paitsi myönnteisinä, vaarattomina tai yhdentekevinä pidettyjä, mutta myös valtiota tai väestönosaa loukkaa-

via, järkyttäviä tai huolestuttavia tietoja tai ajatuksia (ks. esim. Handyside v. Yhdistynyt kuningaskunta, nro 5493/72, 7.12.1976, kohta 49). Samoin ihmisoikeustuomioistuin on korostanut, että vapaat vaalit ja sananvapaus, erityisesti poliittisen keskustelun vapaus, ovat kaikkien demokraattisten järjestelmien perusta (ks. esim. Oran v. Turkki, nrot 28881/07 ja 37920/07, 15.4.2014, kohta 51). Toisaalta ihmisoikeustuomioistuin on huomauttanut, että demokratian kulmakiviin kuuluu suvaitsevuus ja ihmisten tasa-arvo. Näin ollen demokratiassa saattaa olla välttämätöntä määrätä seuraamuksia tai ryhtyä ennalta estäviin toimenpiteisiin silloin, kun lausumilla yllytetään suvaitsemattomuuteen perustuvaan vihaan. Tuomioistuin on korostanut, että vihapuheet, jotka saattavat loukata henkilöitä tai henkilöryhmiä, eivät ansaitse sananvapauden suojaa. (Ks. esim. Erbakan v. Turkki, nro 59405/00, 6.7.2006, kohdat 55–57).

Oppilaiden ryhmätyönä laatimassa julisteessa on kärjekkyyttä, joka on omiaan kirvoittamaan reaktioita. Nähdäkseni siinä ei kuitenkaan ole ylitetty niitä rajoja, jota rekisteröityneen puolueen ja sen johtajien voidaan edellyttää sietävän osana yhteiskunnallista keskustelua. Näin ollen myöskään oppilaiden ryhmätyön tuloksena valmistuneen julisteen sisällössä ei ole ollut sellaista, jonka perusteella kaupungin kulttuurikasvatyksen henkilöstöltä tai kyseisen koulun henkilöstöltä olisi voitu edellyttää joitakin toimenpiteitä tai vaihtoehtoisesti joistakin toimenpiteistä pidättymistä. Minulla ei siis tältäkin osin ole perusteita todeta kulttuurikasvatyksen henkilöstön tai kyseisen koulun henkilöstön lainvastaista tai muutenkaan virheellistä menettelyä.

Julisteen saattamisesta yleiseen tietoverkkoon Instagram-tilille

Saadun selvityksen mukaan juliste on sen laatimisen jälkeen laitettu esille koulun aulaan ja kuva julisteesta on julkaistu sen laatineiden oppilaiden luvalla kulttuurikasvatyksen Instagram-tilillä. Selvitysten mukaan julisteen kuvan mainitulla Instagram-tilillä on julkaissut nimenomaan kulttuurikasvatyksen henkilöstöön kuuluva. Kuvan julkaiseminen on tapahtunut tammi-helmikuussa 2018.

Selvitysten mukaan kaupunki pyytää lukuvuoden alussa oppilaiden huoltajilta kirjallisen suostumuksen oppilaiden laatimien teosten julkaisuun. Tämän lisäksi oppilailta pyydetään vielä erikseen suostumus kuvien julkaisemiseen kulttuurikasvatyksen Instagram-tilillä, jolloin oppilailla on aina niin halutessaan mahdollisuus kieltää jonkin yksittäisen teoksensa julkaisemisen sosiaalisessa mediassa.

Selvitysten mukaan suostumukset julisteen ”Suomeen vai kuoleen” kuvan julkaisemiseen mainitulla Instagram-tilillä on saatu sen laatineilta oppilailta suullisesti.

Pyysin kaupunkia kiinnittämään selvityksessään huomiota siihen, onko kuvan saattamisessa yleiseen tietoverkkoon kulttuurikasvatyksen Instagram-tilille ollut kysymys myös henkilötietojen luovuttamisesta. Tähän viitaten selvityksissä on todettu, että tilillä julkaistun kuvan alareunassa näkyvät kolmen oppilaan etunimet ovat Suomessa varsin yleisiä. Tällä perusteella selvityksissä on katsottu, että kysymys ei ole ollut henkilötiedoista; pelkästään etunimellä ei tiettyä henkilöä voi ulkopuolinen tunnistaa, vaikka hän tietäisi, minkä koulun oppilaasta on kyse.

Totean omana käsityksenäni, että käsillä olevassa tapauksessa ei ole kaupungin selvityksessä edellä selostetuina tavoin ollut kysymys oppilaiden tunnistamisesta pelkästään heidän etunimiään ja koulunsa nimeä koskevien tietojen perusteella. Korostan, että Instagram-tilillä olleesta julisteen kuvasta ovat ilmenneet sinällään vain oppilaiden etunimet, mutta samalla kuvan oheen tilille kirjatusta tiedoista ovat ilmenneet myös heidän koulunsa nimi, heidän perusopetuksensa

vuosiluokkaa osoittava numero ja kirjaintunnus, joka erottaa heidän luokkansa monisarjaisen koulun saman vuosiluokan muista luokista. Nähdäkseni on tulkinnanvaraista, onko oppilaiden etunimet sisältävän julisteen kuvan saattamisessa yleiseen tietoverkkoon oppilaiden koulu- ja täsmälliset luokkatiedot sisältävälle Instagram-tilille ollut kysymys henkilötietojen luovuttamisesta. Seuraavaksi tarkasteltavasta syystä tämän tulkinnanvaraisuuden enempi käsittely ei kuitenkaan ole tässä tapauksessa tarpeen.

Saadun selvityksen mukaan kaupungin opetustoimessa pyydetään lukuvuoden alussa oppilaiden huoltajilta erityisellä julkaisu- ja kuvausluvan lomakkeella kirjallisia suostumuksia, muun muassa siihen, että oppilas saa esiintyä verkossa omalla nimellään eli siis selvästi tunnistettavana. Selvityksistä ei ole käynyt ilmi, että julisteen laatineiden oppilaiden huoltajat eivät olisi antaneet tällaisia suostumuksia. Saadun selvityksen mukaan julisteen laatineet oppilaat ovat lisäksi erikseen kyseisessä tilanteessa itse antaneet kulttuurikasvatussyksikön henkilöstöön kuululle suullisesti asiaa koskevat suostumukset. Totean, että vielä tammi-helmikuussa 2018 voimassa olleen, nyttemmin jo kumotun henkilötietolain (523/1999) soveltamisen aikaisessa Opetushallituksen ohjeistuksessa 15 vuotta täyttäneiden katsottiin olevan kelpoisia antamaan omalta osaltaan henkilötietojen käsittelyyn liittyviä suostumuksia (ks. Pirjo Vehkamäki, Matti Lahtinen ja Anne Tamminen-Dahlman: Julkisuus ja tietosuoja opetustoimessa. Opas koulujen ja oppilaitosten käyttöön. Opetushallituksen oppaat ja käsikirjat 2013:7, s. 97). Julisteen ”Suomeen vai kuoleen” tammi-helmikuussa 2018 laatineet yhdeksäsluokkalaiset ovat nähdäkseni olleet jo 15 vuotta täyttäneitä tai hyvin lähellä sitä mainittuna ajankohtana.

Edellä kerrottu huomioon ottaen minulla ei ole perusteita todeta, että kaupungin kulttuurikasvatussyksikön henkilöstö olisi edellä mainitusta henkilötietojen käsittelyn näkökulmasta tarkasteltuna menetellyt lainvastaisesti tai muutenkaan virheellisesti saattaessaan julisteen kuvan yleiseen tietoverkkoon kulttuurikasvatusohjelman Instagram-tilille.

Kanteluissa esitetystä muusta arvostelusta

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 4 §:n 2 momentin minulle antaman harkintavallan nojalla olen katsonut, että lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta ei ole ollut aihetta ryhtyä enemmälti selvittämään ja arvioimaan kyseisen koulun rehtorin menettelyä hänen osallistuessaan siihen julkiseen keskusteluun, joka seurasi kansanedustajan Twitter-viestistä syys-lokakuussa 2018.

Siltä osin kuin varsinkin toisessa kanteluista on esitetty näkemyksiä ja väitteitä opettajien toiminnasta suomalaisissa kouluissa laajemmin sekä rehtorin ja opettajien toiminnasta kyseisessä koulussa julisteen ”Suomeen vai kuoleen” syntyyn ja siitä otetun kuvan yleiseen tietoverkkoon saattamiseen liittyviä tapahtumia laajemmin, totean, että kantelut ovat arvosteltujen tahojen ja/tai näiden tahojen konkreettisten menettelyjen osalta olleet siinä määrin yksilöimättömiä, että en ole voinut ryhtyä niitä tutkimaan. Selvyyden vuoksi totean tässä yhteydessä, että olen jo asiassa OKV/1609/1/2018 kolmannelle kantelijalle 13.12.2018 antamassani vastauksessa todennut, että en voinut yksilöimättömyyden vuoksi ryhtyä tutkimaan hänen kanteluaan, joka myös liittyi käsillä olevaan asiayhteyteen.

Johtopäätös

Edellä kerrotuin perustein kantelut eivät ole antaneet aiheutta toimenpiteisiini.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Oikeuskanslerinsihteeri

Juha Sihto

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

KÄYNTIOSOITE Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
POSTIOSOITE PL 20, 00023 Valtioneuvosto

PUHELIN 0295 16001
TELEFAKSI 09 160 23975

E-MAIL etunimi.sukunimi@okv.fi
INTERNET www.okv.fi